

SCHWANENGEANG D957

LABUTIA PIESEŃ

SCHWANENGESANG D957

LABUTIA PIESEŇ

Hudba: Franz Schubert

Text: Ludwig Rellstab, Heinrich Heine, Jana Bodnárová

Koncept, réžia, scéna, spev: Peter Mazalan

Klavír: Peter Pažický

Dramaturgia: Robert Bayer

Účinkujú: Jana Oláhová, Táňa Pauhofová

Svetlo: Ján Ptačin

Projekcia: Jozef Čabo

Soundart: Dalibor Kocian - Stroon

Video: Peter Fröhlich a Jakub Gulyás

Vizuál: Matej Lacko

17. a 18. apríl 2024

19.00

Kinosála SNG, Bratislava

Je dôležité približovať divákovi nadčasovosť klasického, zriedka uvádzaného umenia

Rozhovor režiséra Petra Mazalána
a dramaturga Roberta Bayera

Robert Bayer: Od veľmi úspešnej inscenácie *Zimnej cesty* uplynul nejaký čas, teraz sa vraciaš po Bachovi a Mahlerovi opäť k Schubertovi. Vybral si si jeho posledný piesňový album *Schwanengesang*, ktorý je zbierkou obsahovo relatívne nesúrodých piesní, vydaných po jeho smrti. Čím ťa toto dielo zaujalo?

Peter Mazalán: Schubert ma ako skladateľ fascinoval už ako študenta na VŠMU. Myslím, že prvá veľká vec, ktorú som spieval nebola ária, ale jeho pieseň. Jeho posledný cyklus ma zasiahol ako celok cez prenesené významy, ktoré možno prirodzene aplikovať na javy v našom živote, ktoré sú spojené s ľudským zdravím a prinášajú priblíženie hraničných situácií. Hudobne tu prináša skladateľ na malých plochách neuveriteľne sýte motívy a prácu s dynamikou, výrazom a v neposlednom rade s textom. Schubert ma teda zaujíma aj po spevácko-interpretačnej stránke.

R.B.: A čím ťa zaujalo ako režiséra?

P.M.: Piesne sú forma, ktorej patrí báseň. Text je poetický a dovoľuje prácu, ktorá má vysokú mieru slobody bez toho, aby sa jeho význam pootáčal nelogicky. Tieto piesne sú vo svojej fluidnej atmosfére náladou, ktorá je symptomatická svojou nostalgiou, túžbou či hodnotením aj osobám prežívajúcim ťažké obdobie života.

R.B.: Témami tohto inscenovaného piesňového recitálu sú láska, túžba, nádej, ale aj smrť, strata a posledná rozlúčka. Tieto emócie sú v rôznych formách umenia neustále prítomné, pretože sú stále aktuálne. Schubertove piesne sú však vo svojej poetike tak trochu pateticky odťažité. Ako ich chceš priblížiť dnešnému divákovi?

P.M.: Chcem ich odpatetizovať. Aktuálnou, až dokumentárnou témou, ktorá prerastá celým cyklom a vizuálnou poetikou, ktorá je redukovaná, no napriek tomu intenzívna a súčasná. Poznáme to aj z iných umeleckých médií, že citovanie a reinterpretácie pre nás už patetických starých diel vedia priniesť dôležité viacúrovňové a nápadité nové diela. Je dôležité divákovi približovať nadčasovosť klasického, zriedka uvádzaného umenia v jeho nadčasových hodnotách.

R.B.: Kombináciou dokumentárnej a poetickej úrovne môže vzniknúť dramaticky veľmi zaujímavé a divadelne účinné napätie. Akú úlohu tu však zohrávajú interpreti a interpretky, ktorí/ktoré tlmočia sémantické celky predlohy?

P.M.: Títo interpreti dodávajú konkrétnemu príbehu akýsi model univerzálneho prípadu. Činia ho čitateľným vo viacerých vrstvách a umožňujú divákovi intenzívnejší ponor do komplikovaných umeleckých textov, v tomto prípade od Jany Bodnárovej. Prelínanie skutočnosti a fikcie je pre mňa v kombinácii s klasickou hudobnou predlohou príťažlivým systémom, na ktorom budujem svoje diela už dlhodobo. O to viac, kombináciou artificijného prejavu s faktickou rovinou inscenácie, precíti recipient reálny svet.

R.B.: Na rozdiel od *Peknej mlynárky* a *Zimnej cesty* nerozpráva *Labutia pieseň* cyklický príbeh. Ty ju však inscenuješ ako príbeh protagonistky, ktorá úspešne absolvovala liečbu rakoviny prsníka. Prečo?

P.M.: Kombinácia hudby a slova tu tvorí atmosféru, ktorá svojou efemérnosťou dokonale korešponduje s príbehom mojej sestry Veroniky. Človeku sa život, predovšetkým pri oznámení diagnózy a v prvých fázach liečby, odvíja doslova v obrazoch z minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Netýka sa to iba pacienta, ale aj jeho najbližších – aspoň ja som to tak prežíval.

R.B.: Tvoj inscenačný koncept *Labutej piesne* sabotuje formu klasického koncertného recitálu...

P.M.: Toto je princíp s ktorým pracujem už dlhšie. Parazitujem na klasickej koncertnej forme, ktorá prináša behom večera svoje nalomenie. Skúmam vnímanie diváka, jeho schopnosť sústrediť sa a asociovať. Keďže piesňové cykly neprinášajú obvykle vystavaný príbeh – dej s viacerými líniami, ktoré treba sledovať, je pozornosť publika smerovaná na interpreta. A tu sa snažím narušiť silu momentu umeleckej exhibície. Veľakrát sú u mňa speváci v tieni, sediaci, alebo stranou, aby bola koncentrácia smerovaná na slová a mnou sledovaný a skúmaný problém.

R.B.: *Labutia pieseň* Veroniky, hlavnej hrdinky tvojho príbehu teda nie je posledným výkrikom pred smrťou. Rozpráva o utrpení, ale aj o nádeji. Je podľa teba v utrpení niečo pozitívne?

P.M.: Áno, človek prehodnotí svoj život a mnohé problémy mu odrazu prepadnú cez syto. Snaží sa žiť naplno, aj keď nevládze. Bojuje s jedom v žilách, ktorý ale lieči. Mení sa mu telo a sleduje, aké dôležité je mať v poriadku vnútro. V tomto je takáto reflexia človeka v ohrození života podobným vypätím všetkých jeho síl ako pieseň, počas ktorej zápasí labuť o život. Na rozdiel od labutí sa však my môžeme spoľahnúť na pomoc medicíny a našich najbližších.

R.B.: Dnes rozšírené konšpiračné teórie a strata dôvery v odborné autority sa nevyhli ani vzťahu pacienta a lekára. Mnohí pacienti s ťažkou diagnózou hľadajú na internete alternatívy a pri liečbe dajú prednosť radšej neoverenej, a žiaľ, často životu nebezpečnej metóde pred tou odborne uznávanou s preukázateľne liečivými účinkami. Prečo sa vôbec niekto takto tvrdohlavo vydá proti uznávaným metódam liečby aj za cenu ohrozenia vlastného života?

P.M.: Neviem. Viem ale, že sestra nechcela prejsť žiadnou alternatívnou liečbou. Verila vede a medicíne.

Emanácia cyklu

Zamyslenie sa nad hudobnou dramaturgiou Schubertovej *Labutej piesne, D 957*

V januári 1829, dva mesiace po smrti Franza Schuberta oznámil vydavateľ Tobias Haslinger, že čoskoro vydá Schubertove piesne, ktoré vznikli v rozpätí len niekoľkých mesiacov pred skladateľovou smrťou ako jeho posledný veľký piesňový cyklus. Haslinger ho nazval *Labutia pieseň*, odvolávajúc sa na povestný posledný spev labute spevavej (*Cygnus cygnus*) pred smrťou. Legenda o speve labutí v posledných minútach života má korene v nordickej mytológii a v prenesenom zmysle symbolizuje finálny veľký počin človeka. Sám Schubert napísal v r. 1822 pieseň pod názvom *Schwanengesang* (vyšla vo Viedni v r. 1823 pod opusovým číslom 23/3) na slová básne z pera Johanna Chrysostoma Senna. Či však svoje posledné piesne zamýšľal vydať pod týmto názvom ako súbornú zbierku po vzore *Peknej mlynárky a Zimnej cesty*, je viac než sporné.

Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch piesňových cyklov totiž *Labutia pieseň* neobsahuje žiadnu ucelenú naráciu lyrického Ja a piesne sú dokonca napísané na básne nie jedného, ale troch rozličných autorov: Ludwiga Rellstaba (1799 – 1860), Heinricha Heineho (1797 – 1856) a Johanna Gabriela Seidla (1804 – 1875). Pritom je viac než pravdepodobné, že Haslinger pripojil *Taubenpost* (Holubia pošta), poslednú (a jedinú) skladbu na slová J. G. Seidla, len z akéhosi sentimentu či z obavy pred číslom 13, toľko je totiž v Schubertovej finálnej zbierke piesní na básne Rellstaba a Heineho. Seidlovu báseň Schubert síce zhudobnil ako svoju poslednú datovanú skladbu (september 1828), medzi piesňami na básne Rellstaba a Heineho však pôsobí esteticky cudzorodo. Proti Haslingerovmu vydaniu svedčí i fakt, že Schubert v poslednom roku pred smrťou zhudobnil aj Rellstabovu báseň *Herbst* (Jeseň), ktorá však z neznámych dôvodov do *Labutej piesne* zaradená nebola. Podobne aj zhudobnený fragment básne *Lebensmuth* (Odvaha žiť), ktorého rukopis sa našiel na tom istom liste ako prvá pieseň cyklu *Liebesbotschaft* (Ľúbostná správa), Haslinger napokon do cyklu nezaradil.

Piesne na básne Ludwiga Rellstaba

K Rellstabovým piesňam sa Schubert zrejme dostal prostredníctvom Beethovenovho osobného sekretára Antona Schindlera, ktorý Schubertovi sprístupnil Beethovenovu pozostalosť. Berlínsky žurnalista, hudobný kritik a básnik Ludwig Rellstab vo svojich spomienkach píše, že básne poslal najprv Beethovenovi, ktorý ich však zo zdravotných dôvodov už nevládal zhudobniť, a tak ich posunul Schubertovi, ktorého si vážil. Vieme, že Schubert navštívil Beethovena na smrteľnej posteli, je však nepravdepodobné, že by údel umelecky nie príliš význačných Rellstabových básní bol pre umierajúceho génia taký naliehavý, aby sa ešte krátko pred smrťou zasadil o ich zhudobnenie. Oveľa pravdepodobnejšie je, že ich Schubert objavil náhodou až po majstrovej smrti.

Zbierka Rellstabových piesní v sebe na prvý pohľad neobsahuje naratívnu niť, tak ako je to v prípade *Peknej mlynárky* či *Zimnej cesty*. Samozrejme, jednotlivé skladby artikulujú témy lásky, túžby a straty, no o novelisticky prepojenom príbehu nemôže byť ani reči. Ak sa však na túto zbierku pozrieme v kontexte harmonickej architektúry všetkých Schubertových piesní, istý naratívny súvis je predsa len badateľný. Schubert totiž aj v piesňach na Rellstabove básne používa harmonické štruktúry v podobnom hudobnodramaturgickom kontexte ako v predchádzajúcich piesňových cykloch.

Fragment *Lebensmuth*, ktorý mal piesňový cyklus zrejme otvoriť, je v B dur, teda v tej istej „vandrovej“ tónine ako *Pekná mlynárka*. *Liebesbotschaft* je zase v G dur, ktorá v *Mlynárke* reprezentuje idylickosť potoka. Pieseň *Jeseň*, ktorá v inscenácii zaznie v modifikovanej, odcudzenej podobe, skomponoval Schubert v e mol, teda v paralelnej tónine ku G dur. Jej temná predtucha nájde svoje pokračovanie v nasledujúcej piesni *Kriegers Ahnung* (Tušenie bojovníka), končiacej v c mol, teda v tónine, s ktorou sa od Beethovenových čias spája heroická tragickosť. Akcentovanie slova Nacht (noc) zmenšeným septakordom zas asociuje neblahú predtuchu nebezpečenstva. Obe piesne sú skrz svoje tóniny (e mol a c mol) úzko prepojené v tzv. patopoetickej figúre utrpenia a bolesti, ktorú nachádzame v rôznych chromatických obmenách aj v ostatných dvoch Schubertových cykloch. Význam ďalších štyroch piesní *Frühlingssehnsucht* (Jarná túžba), *Ständchen* (Dostaveničko), *Aufenthalt* (Pobyť) a *In der Ferne* (V diali) sa dá vysvetliť nielen cez ich tóniny, ale aj prostredníctvom ich štylistiky a obsahu, vytvárajúcich z nich dva páry, ktorých jednotlivé časti generujú vo svojich kontrastoch dramatické pnutia. Na B dur piesne *Frühlingssehnsucht* nasleduje *Ständchen* v terciovo príbuznej tónine d mol. Tempovo kontrastné ľúbostné piesne vníma Schubert ako dva rozdielne stavy zaľúbeného individua. Rozkolísané trioly *Jarnej túžby* upokojuje *Dostaveničko* svojou relatívne pokojnou monódiou. Podobne aj *Aufenthalt* v e mol a kvintovo príbuzná *In der Ferne* v h mol kontrastujú tempovo rovnako ako obidve predchádzajúce piesne. Svojím gestom pripomínajú náladu *Zimnej cesty*. Znalec Schubertovho opusu Elmar Budde uvádza, že tónina h mol symbolizuje v Schubertovom diele osamelosť a zúfalosť. Za pozornosť stojí v piesni *In der Ferne* oscilácia medzi h mol a H dur, ktorá by sa dala vysvetliť ako stret dvoch rozdielnych svetov. Na jednej strane svet zúfalej reality (mol) a svet sna na strane

druhej (dur), ktorý sa však vo finálnom credcende bezútešne roztriešti v akcentovanom fortissime klavírneho sprievodu. Záver prvej časti *Labutej piesne* tvorí pieseň *Abschied* (Rozlúčka). Jej tónina Es dur má dvojaký význam. Najneskôr od Beethovena vyjadruje heroickosť, tak ako v Beethovenovej *Symfónii č. 3 „Eroica“* či v *Klavírnom koncerte č. 5, op. 73*, ale aj tému rozlúčky, ako napríklad v Beethovenovej *Sonáte op. 81a „Les Adieux“* či v Schubertovej piesni *Post* (Pošta) z cyklu *Winterreise*. *Rozlúčka* v *Labutej piesni* je teda skomponovaná v tónine, ktorú by sme pokojne mohli nazvať rozlúčkovou alebo *Les Adieux* tóninou. Či Schubert takúto hudobnú dramaturgiu skutočne plánoval, sa však pre chýbajúce pramene nikdy neodozvieme.

Piesne na básne Heinricha Heineho

Z listu, ktorý Schubert adresoval v októbri 1828 lipskému vydavateľovi Probstovi sa dozvedáme, že súbor piesní na básne Heinricha Heineho plánoval vydať ako samostatný opus. Nie je jasné, či chcel tieto piesne, ktoré Haslinger po jeho smrti vydal spolu s piesňami na Rellstabove básne poňať len ako zbierku alebo ako cyklus s príbehom.

Tak ako u Rellstaba, aj pri pohľade na výber Heineho piesní nie je rozpoznateľný žiadny súvislý príbeh. Schubertov rukopis týchto piesní však zaujme istými zvláštnosťami. Pieseň *Der Atlas* je napísaná na dvoch listoch, *Ihr Bild* (Jej obraz) na jednom liste, *Das Fischermädchen* (Rybárka) opäť na dvoch listoch. Nasledujúce tri piesne sú zapísané tak, že koniec piesne *Die Stadt* (Mesto) je na tom istom liste ako začiatok piesne *Am Meer* (Na mori), po ktorej nasleduje prvá časť piesne *Der Doppelgänger* (Dvojník).

Je namieste sa domnievať, že takéto bolo Schubertom pôvodne zamýšľané zoradenie piesní. Pripomeňme si, že v prvom Haslingerovom vydaní idú piesne v poradí *Der Atlas*, *Ihr Bild*, *Das Fischermädchen*, *Die Stadt*, *Am Meer*, *Der Doppelgänger*. Na tomto poradí frapuje najmä zaradenie relatívne odľahčene poňatej *Rybárky* ako tretej piesne, hneď po expresívne údernom *Atlasovi* a melancholicky smutnej piesni *Jej obraz*, čo je dramaturgicky veľmi netypické. Odpoveď nájdeme v básnickej zbierke *Heimkehr* (Návrat domov) z Heineho *Buch der Lieder* (Kniha piesní), vydanéj v Hamburgu v r. 1827.

V prvom rade musíme poznamenať, že básne, ktoré si Schubert z nej vybral, nenasledujú u Heineho bezprostredne za sebou. Nájdeme ich však v poradí *Das Fischermädchen*, *Am Meer*, *Die Stadt*, *Der Doppelgänger*, *Ihr Bild* a *Der Atlas*. Takto zoradené majú v sebe určitý novelistický význam. Básnik najprv rozpráva o peknej rybárke, ktorá je jeho milenkou, potom je reč o mori, o osamelej rybárni, v hmle sa objaví silueta mesta, v ktorom básnik stratil rybárku a kde sám seba vidí ako dvojníka, snívajúceho o obraze svojej milovanej. Ako nešťastný Atlas potom oplakáva svoj údel a utrpenie.

Pripomeňme si opäť Schubertov rukopis, v ktorom po *Rybárke* nasleduje *Mesto*, potom *Na mori* a napokon *Dvojník*. Na rozdiel od Heineho zbierky je teda poradie piesní *Mesto* a *Na mori* zmenené. Táto výmena sa však pri pohľade na harmonickú dramaturgiu Heineho piesní javí ako zmysluplná. S *Rybárkou* na

začiatku a *Atlasom* na konci je takéto zoradenie harmonicky prekvapivo konzekventné. Na As dur úvodnej piesne nasleduje terciovo príbuzné c mol *Mesta*. Toto c mol vyplynie do C dur ďalšej piesne *Na mori*. Ako sme spomenuli, začiatok a koniec týchto piesní si Schubert zapísal v manuskripte hneď za sebou. O náhode tu nemôže byť ani reči, svedčí o tom harmonický prechod medzi oboma piesňami. Arpeggio septakordu c-es-fis-a uzatvárajúceho pieseň *Mesto* sa rozuzlí do C dur až v prvých taktach nasledujúcej piesne *Na mori*. Takto prepojené piesne rozohrávajú vzťah medzi blízky a vzdialeným. Medzi bezprostrednou existenciou mesta a jeho víziou z mora. Medzi realitou a jej odrazom. Otvárajú sa tak hranice priestoru, ktorý sa v piesni *Mesto* rozhlieha tak povediac do nekonečna. Môžeme sa domnievať, že takéto vízia otvoreného priestoru primäla Schuberta k zámene oboch piesní.

Po *Am Meer* nasleduje o poltón nižšie h mol *Dvojníka* a opäť o poltón nižšie b mol piesne *Jej obraz*. O malú terciu nižšie, v g mol, končí zbierka piesní na Heineho básne *Atlasom*. Súbor Heineho piesní sa teda začína v As dur a pokračuje cez c mol, C dur, h mol, b mol až do g mol. Zostupne poňatá chromatická postupnosť je charakteristická aj pre neskoršiu Schubertovu inštrumentálnu tvorbu, ako napríklad v *Sláčikovom kvartete G dur, D 887* alebo v *Sláčikovom kvintete C dur, D 956*. Takéto zoradenie nesie v sebe figuratívny charakter v zmysle tzv. *passus duriusculus*, ktorý poznáme už z čias barokovej afektovej teórie. Vyjadruje utrpenie, bolesť a smútok.

Z uvedeného zamyslenia sa nad harmonickou dramaturgiou piesní *Labutej piesne* vyplýva, že Schubert plánoval Rellstabove a Heineho piesne s veľkou pravdepodobnosťou ako dva samostatné cykly. Kým sa v piesňach na Rellstabove básne dá rozpoznať estetika a hudobná dramaturgia predchádzajúcich cyklov *Pekná mlynárka* a *Zimná cesta*, prekračujú piesne na Heineho básne harmonicky i poeticky estetické hranice dovtedy zaužívaného kompozičného prístupu, a to nielen na úrovni speváckej, ale aj tonálnej. Tak ako v *Peknej Mlynárke* či v *Zimnej ceste*, aj v *Labutej piesni* sa harmónia vymyká z klasicky chápanej tonality. Nie je vnímaná lineárne, ale cyklicky. Tak ako sa do života človeka vracajú utrpenie a bolesť, neopúšťa ho ani nádej a odvaha znova a znova prekonávať strasti jeho pozemskej púte.

Rakovina prsníka nie je rozsudok smrti

Karcinóm prsníka je najčastejším nádorovým ochorením žien, ktoré postihne v priemere každú ôsmu Európanku. Na Slovensku pribudne ročne okolo 3 200 nových pacientok s touto diagnózou. Celosvetovo je to asi 2,3 milióna žien, pričom medzi jednotlivými krajinami sveta jestvujú v jeho výskyte výrazné geografické rozdiely. Karcinóm prsníka je častejší vo vyspelých krajinách Severnej Ameriky a Západnej Európy. Už druhá generácia žien, ktoré sa prisťahujú do USA z krajín s nízkym výskytom ochorenia, ako Čína alebo Japonsko, dobehne vo výskyte choroby Američanky. Zdá sa, že tieto rozdiely sú dôsledkom životného štýlu a environmentálnych faktorov.

Medicínska veda robí veľké pokroky v diagnostike i v liečbe a definuje aj možnosti prevencie. Je potrebné neustále pripomínať, že ochorenie je TU. Kľúčové je ho včas rozpoznať a vedieť sa k nemu postaviť s rešpektom, ale bez prehnaného strachu.

Dedičné faktory

Poznáme viacero faktorov, ktoré zvyšujú riziko ochorenia. Vrodené geneticke zmeny sú zodpovedné za vznik ochorenia asi u jedného z desiatich prípadov. Gény BRCA 1 a BRCA 2 plnia dôležitú úlohu v procesoch opráv poškodenej DNA buniek. Mutácie (zmeny) génov BRCA 1 a BRCA 2 predstavujú zvýšené riziko vzniku karcinómu prsníka a vaječníkov.

V prípade mutácie BRCA 1 je celoživotné riziko vzniku rakoviny až 80 % a v prípade BRCA 2 asi 40 %. Vyskytujú sa v rodinách, kde boli okrem pacientky diagnostikované aspoň dva prípady rakoviny prsníka u pokrvných príbuzných prvého stupňa (sestra, matka, teta). Herečka Angelina Jolie podstúpila obojstrannú amputáciu prsníkov práve z tohto dôvodu.

Prevencia

Svoju rolu zohrávajú aj vonkajšie faktory, ktoré sú podľa odborníkov zodpovedné za viac ako 40 % nových ochorení. Väčšina z nich sa dá ovplyvniť. Tento poznatok presúva časť zodpovednosti za vlastné zdravie na naše plecia. Na prvom mieste treba spomenúť fyzickú aktivitu. Minimálne jedna hodina fyzickej aktivity aspoň 3 × do týždňa znižuje riziko vzniku karcinómu prsníka. Naopak, sedavý spôsob života zvyšuje riziko vzniku karcinómu prsníka až o 15 %.

Nesprávna strava môže spôsobiť 10 % prípadov, preto je vhodné zaradiť dostatok ovocia, zeleniny, celozrnných produktov a strukovín do jedálnička a obmedziť živočíšne tuky, červené mäso, vyprážené jedlá, polotovary či sladené nápoje.

Vplyv obezity sa dá len veľmi ťažko vyhodnotiť, no ide o preukázaný rizikový faktor vzniku karcinómu prsníka u žien po menopauze.

Alkohol taktiež výrazne zvyšuje riziko vzniku rakoviny prsníka – tri alkoholické nápoje za týždeň až o 15 %. Fajčenie zohráva úlohu v 5 % prípadov.

Mamografia a samovyšetrenie

Každá žena vo veku 40 – 69 rokov by mala využiť nárok na mamografické vyšetrenie v intervale raz za dva roky. Ženy s genetickým rizikom vzniku karcinómu prsníka majú byť sledované v špeciálnom režime. Platí, že správne aplikovaná mamografia doplnená o pravidelne vykonávané samovyšetrenie prsníkov môže zachrániť život.

Rakovina prsníka – čo robiť?

Diagnóza onkologického ochorenia je vždy vážna správa, ktorá v sebe nesie vnútorný ťažký náboj. Treba opakovať, že choroba už dávno neznamena rozsudok smrti. Naopak, drvivá väčšina (skoro 100 %) žien s karcinómom prsníka zachyteným vo včasnom štádiu prežíva päť rokov a 80 % z nich môže očakávať, že prežije desať rokov.

Rakovina prsníka nie je jedno homogénne ochorenie, ale predstavuje skupinu ochorení, ktoré sa líšia genetickou výbavou, vlastnosťami nádoru a agresivitou šírenia. Podstatou sú genetické zmeny v nádorovej bunke, ktoré spôsobujú jej nekontrolované delenie. Pri diagnostike sa zisťuje, čo je „hnacím motorom“ pri raste nádoru. Presná diagnostika nádoru pomáha pri rozhodovaní o najvhodnejšej liečbe a pri stanovení prognózy ochorenia.

Karcinóm prsníka sa delí do štyroch základných podskupín. Najväčšiu podskupinu tvoria hormonálne závislé nádory s pozitívnymi estrogénnymi a progesterónovými hormonálnymi receptormi. Agresívnejšie správanie majú tzv. HER-2 pozitívne nádory, pri ktorých je hnacím faktorom mutovaný rovnomenný gén HER-2. Poslednú skupinu tvoria nádory, ktorých rast nestimulujú ani hormóny (estrogén či progesterón), ani HER-2 proteín, ale tzv. trojnásobne negatívne nádory. Táto rôznorodá skupina predstavuje najagresívnejší podtyp ochorenia.

Pokrok v liečbe

Rozhodovanie o liečbe sa riadi podtypom ochorenia a jeho štádiom. Kombináciou starších liečebných postupov, ako chemoterapia, hormonálna liečba či rádioterapia s novodobými, na mieru šitými liekmi, sa účinnosť liečby nádorov prsníka zásadne zlepšila.

Dobrou správou je, že veľká časť pacientok s včas nezachytenými hormonálne závislými nádormi už nemusí podstúpiť obávanú chemoterapiu, čo je najlepšia pozvánka na absolvovanie mamografického vyšetrenia.

Zásadnou zmenou je neustále sa rozširujúci repertoár nových, účinnejších liekov s definovaným, presne miereným zásahom nádorových buniek. Veda dokáže čoraz lepšie indentifikovať Achillovu pätu nádoru a vyslať svoje cielečné liečebné strely.

Cielená liečba a imunoterapia je novým účinným druhom protinádorovej liečby. Nádorová bunka má na svojom povrchu alebo vo svojom vnútri molekuly, tzv. receptory, ktoré zohrávajú úlohu pri jej raste a delení. Prostredníctvom nich dostáva napríklad signál na ďalšie delenie. Cielená liečba je špecificky namierená práve na konkrétne molekuly (receptory) nádorovej bunky. Zapadne ako kľúč do zámku a dokáže ovplyvniť pôsobenie molekuly, napríklad zamedziť rastu nádorovej bunky alebo spustiť procesy vedúce k jej odumretiu. Rozmach, aký v modernej onkológii dnes zažívame, je oprávnené veľkou nádejou pre všetkých pacientov a ich príbuzných. V onkológii naozaj svitá na lepšie časy!

Umelá inteligencia – hudba budúcnosti?

Umelá inteligencia (AI, Artificial Intelligence) prináša revolúciu vo všetkých oblastiach onkológie. Jej aplikácia v medicíne dnes naliehavo klope na dvere, aby doslova zajtra priniesla okamžitý úžitok nielen zdravotníckemu systému, ale predovšetkým pacientom. AI skraca cestu pacienta k presnej diagnostike, pomáha lekárovi pri výbere účinnej liečby podľa najnovších dát a môže tak zachraňovať životy. Šetrí čas aj prostriedky, no v neposlednom rade je šancou opäť poľudštiť zdravotníctvo. Umelá inteligencia totiž zastupuje človeka všade tam, kde je potrebné spracovať a vyhodnotiť dáta, aby umožnila to, čo ostane navždy výsostne nenahraditeľné – ľudský kontakt lekára a pacienta.

Okrem presnej diagnostiky a správne nastavenej liečby potrebujú onkologickí pacienti aj niečo viac. Potrebujú duševnú podporu, ktorá im pomôže prekonať prekážky na hrboľatej ceste onkologickým bludiskom.

Pacientom radím, aby popri liečbe ochorenia neprestávali žiť svoj život. V tomto zmysle môže aj vnímanie krásy umenia prinášať liečivý efekt.

ŠTEFAN KOREC

Autor je klinický onkológ, zakladateľ Národného onkologického ústavu, ktorý viedol ako riaditeľ s prestávkami 10 rokov. Neskôr založil a viedol onkologické stredisko v Novom Mexiku v USA. V súčasnosti je predstaviteľom OnkoAliancie Slovensko a zasadzuje sa o zavádzanie umelej inteligencie v onkológii. Pre pacientov založil internetový portál Onkoinfo.sk, ktorý prináša odborné informácie zo všetkých oblastí života s nádorovým ochorením.

Foto: Petra Hurai

Jana Oláhová je od r. 1988 členkou Slovenského komorného divadla v Martine. Od septembra 2012 je súčasne členkou Slovenského národného divadla v Bratislave. Hostuje tiež v divadle Astorka Korzo 90, Radošinskom naivnom divadle a Mestskom divadle Žilina. Jana Oláhová je laureátkou viacerých divadelných ocenení za herectvo; bola jej udelená cena Literárneho fondu (za účinkovanie v hrách *Don(a) Juan(a)*, *Skon Paľa Ročku*, *Faidra*) cena Tatra Banky za umenie (*Mizantrop*), divadel-

né ocenenie Dosky (*Mobil*) či nedávno cena Krištáľové krídlo. Okrem hereckej interpretácie na divadelných javiskách stvárňuje Jana Oláhová aj herecké charaktery vo filme. Účinkovala vo filmoch *Tisícročná včela*, *Sladké starosti*, *Muzika*, *Želary*, *Bathory*, *Ostrým nožom* alebo *Amnestie*. Za vedľajšiu ženskú rolu vo filme *Muzika* jej bola udelená cena za filmové umenie Slnko v sieti. Jana Oláhová pôsobí ako pedagóg na Akadémii umení, Fakulte dramatických umení v Banskej Bystrici a Konzervatóriu v Žiline.

Foto: Stana Topolská

Táňa Pauhofová sa narodila v Bratislave. Štúdium herectva na Vysokej škole múzických umení v Bratislave ukončila v r. 2005. Už počas štúdia hosťovala v Činohre SND v inscenáciách *Katarína*, *Alica v krajine zázrakov* a *Manon Lescaut*. Od r. 2007 je členkou Činohry

SND, kde stvárnila množstvo rôznorodých postáv. Hosťovala aj v Divadle ASTORKA Korzo 90, Aréna či v Štátnom divadle Košice. Táňa Pauhofová účinkuje v mnohých televíznych filmoch a seriáloch na Slovensku a v Česku.

Foto: Ľuba Habart

Peter Pažický študoval po absolvovaní Konzervatória v Žiline (D. Švárna) u prof. M. Lapšanského. Absolvoval kurzy u H. Czerny Stefanskej, E. Indjica a L. Bermana. U prof. Lapšanského ukončil aj doktorandské štúdium. Je laureátom Súťaže slovenských konzervatórií, Smetanovej súťaže v Hradci Králové, trojnásobným laureátom Chopinovej súťaže v Mariánskych Láznach. Na interpretačnej súťaži MŠ SR v B. Bystrici získal Cenu za najlepšiu interpretáciu sonáty, na 2. medzinárodnej súťaži J. N. Hummela cenu pre najlepšieho slovenského účastníka. V klavírnom duu s A. Solárikom získal významné ocenenia – 1. cenu na Súťaži slovenských Konzervatórií a na Schubertovej súťaži pre klavírne duá v Jeseníku, 1. cenu na Medzinárodnej súťaži Cittá di Marsala a 1. cenu na Premio Valentino Bucchi. Slovenské klavírne duo sa predstavilo na slovenských a európskych pódioch v Rakúsku, Nemecku, Taliansku, Rusku, Dánsku, realizovalo nahrávku pre britskú

spoločnosť Chandos s dánskymi perkusionistami Safri duo a premiérovalo diela slovenských skladateľov. Peter Pažický účinkoval s ŠKO Žilina, Symfonickým orchestrom Slovenského rozhlasu, Jugend Filharmonie, Pražským komorným orchestrom, s Karlovarským symfonickým orchestrom, so SKO B. Warchala a so Štátnou filharmóniou Košice. Nahrával pre Slovenský rozhlas, Slovenský hudobný fond a Pavlík Records. V jeho repertoári zastupuje významné miesto tvorba F. Chopina (kompletné valčky na festivale Chopinova jar), vystúpil s recitálom na EXPO v Šanghaji. Intenzívne sa venuje komornej hudbe, najmä v spolupráci so spevákmi, pre ktorých je vyhľadávaným klavírnym partnerom. Pedagogicky pôsobí na VŠMU a na Konzervatóriu v Bratislave. V poslednom období uviedol mnoho slovenských diel na koncertoch Albrechtiny, nahral CD s klavírnym dielom J. L. Bellu, účinkoval na festivaloch Epoché/ Nová slovenská hudba, Viva Musica! a BHS.

Foto: Jakub Gulyás

Peter Mazalán absolvoval operný spev na VŠMU v Bratislave. Vyštudoval tiež Fakultu architektúry a dizajnu STU. Je laureátom viacerých medzinárodných speváckych súťaží. Medzi jeho najvýraznejšie umelecké zastávky patrí účinkovanie na doskách Bayerische Staatsoper v Mníchove, kde stvárnil v rámci operného štúdia niekoľko dôležitých postáv, medzi ktoré patrí aj Janáčkov Revírnik v opere *Príhody líšky Bystroušky* alebo *Conte Peruchetto* v Haydnovej opere *La fedelta premiata*. Medzi jeho ďalšie angažmány patrí účinkovanie v Stadttheater Klagenfurt, Stadttheater

Kiel, Národnom divadle v Ostrave alebo v Slovenskom národnom divadle. Peter Mazalán sa venuje tiež koncertnému repertoáru. Spolupracoval s hudobnými telesami ako Bayerisches Staatsorchester, Münchner Symphoniker, Chorwerk Ruhr či Filharmonie Brno. Peter Mazalán tvorí v súčasnosti predovšetkým autor-ské intermediálne projekty prepájajúce klasickú piesňovú literatúru so súčasnými divadelnými, performatívnymi a výtvarnými technikami. Okrem umeleckej praxe pôsobí ako pedagóg na Katedre scénografie VŠMU a ako docent na Fakulte architektúry a dizajnu STU.

Ludwig Rellstab

1. Liebesbotschaft

Rauschendes Bächlein,
so silbern und hell,
eilst zur Geliebten
so munter und schnell;
Ach! trautes Bächlein,
mein Bothe sey du,
bringe die Grösse
des Fernen ihr zu.

All' ihre Blumen
im Garten gepflegt,
die sie so lieblich
am Busen trägt,
und ihre Rosen
in purpurner Gluth,
Bächlein, erquicke
mit kühlender Fluth,
und ihre Rosen
in purpurner Gluth,
Bächlein, erquicke
mit kühlender Fluth,

Wann sie am Ufer
in Träume versenkt,
meiner gedenkend
das Köpfchen hängt;
tröste die Süsse
mit freundlichem Blick,
denn der Geliebte
kehrt bald zurück,
tröste die Süsse
mit freundlichem Blick,
denn der Geliebte
kehrt bald zurück,

Neigt sich die Sonne
mit röthlichem Schein,
wiege das Liebchen
in Schlummer ein,
rausche sie murmelnd
in süsse Ruh,
flüstere ihr Träume
der Liebe zu,
flüstere ihr Träume
der Liebe zu.

1. Ľúbostná správa

Zurčiaci potôčik
tak strieborný a jasný,
ženieš sa k milej
tak smelo a rýchlo;
Ach! Milý potôčik,
mojím poslom bud'
prines pozdravy
jej z diali.

Všetky jej kvety
v záhrade pestované,
ktoré tak sladko
na prsiach nosí,
a jej ruže
v purpurovej žiare,
potôčik, ovlaš
chladivým prílívom...

Keď sa na brehu
ponorí do snov,
na mňa spomínajúc
hlávku ovísajúc;
upokoj ju sladkú
priateľským pohľadom,
veď jej milý
sa čoskoro navráti...

Keď sa slnko skloní
v červenkastej žiare,
ukolíš milú
do spánku,
utíš ju šepkajúc
do sladkého pokoja,
pošepkaj jej sny
lásky...

2. Kriegers Ahnung

In tiefer Ruh liegt um mich her
der Waffenbrüder Kreis.
Mir ist das Herz so bang und schwer,
so bang so schwer,
von Sehnsucht mir so heiss –
von Sehnsucht mir so heiss.

Wie hab' ich oft so süß geträumt
an ihrem Busen warm,
wie freundlich schien des Heerdes Gluth,
lag sie in meinem Arm,
lag sie in meinem Arm,

Hier, wo der Flammen düstrer Schein,
ach, nur auf Waffen spielt,
hier fühlt die Brust sich ganz allein,
hier fühlt die Brust sich ganz allein –
der Wehmuth Thräne quillt,
der Wehmuth Thräne quillt.

Herz, dass der Trost dich nicht verlässt,
dass der Trost dich nicht verlässt,
es ruft noch manche Schlacht,
Bald ruh' ich wohl und schlafe fest,
Herzliebste! gute Nacht!
Herzliebste! gute Nacht!
Herz, dass der Trost dich nicht verlässt,
dass der Trost dich nicht verlässt,
es ruft noch manche Schlacht,
[15] bald ruh ich wohl und schlafe fest –
Herzliebste! gute Nacht!
Herzliebste! gute Nacht!
Herzliebste, gute Nacht!

2. Predtucha bojovníka

V hlbokom pokoji leží vôkol mňa
kruh bratov v zbroji.
Je mi pri srdci tak úzko a ťažko,
tak úzko a ťažko,
túžbou mi tak horúco – ...

Ako často som tak sladko snil
na jej teplých prsiach,
ako prívetivo sálala pahreba v ohni
keď ležala v mojom náručí...

Tu, kde temný odraz plameňov
sa odráža na zbraniach,
tu sa cíti hrud' úplne osamelá, ...

slza melanchólie napučíava, ...

Srdce, nech ťa neopustí útecha, ...

nejedna bitva ešte volá,
Čoskoro si však odpočiniem a tuho zaspím,
Srdce moje milé! Dobrú noc! ...

3. Frühlingssehnsucht

Säuselnde Lüfte
wehend so mild,
Blumiger Düfte
athmend erfüllt!
säuselnde Lüfte
wehend so mild,
Blumiger Düfte
athmend erfüllt!

Wie haucht ihr mich wonnig begrüßend an!
Wie habt ihr dem pochenden Herzen gethan,
es möchte euch folgen auf luftiger Bahn,
es möchte euch folgen auf luftiger Bahn,
Wohin? wohin?

Bächlein, so munter
rauschend zumahl,
wollen hinunter
silbern ins Thal.
Bächlein, so munter
rauschend zumahl,
wollen hinunter
silbern ins Thal.

Die schwebende Welle, dort eilt sie dahin!
tief spiegeln sich Fluren und Himmel darin,
was ziehst du mich sehnd verlangender Sinn,
was ziehst du mich sehnd verlangender Sinn,
Hinab? Hinab?

Grüssender Sonne
spielendes Gold,
hoffende Wonne
bringest du hold,
Grüssender Sonne
spielendes Gold,

hoffende Wonne
bringest du hold.
Wie labt mich Dein seelig begrüßendes Bild!
Es lächelt am tiefblauen Himmel so mild,
und hat mir das Auge mit Thränen gefüllt,
und hat mir das Auge mit Thränen gefüllt.
Warum? Warum?

Grünend umkränzet
Wälder und Höh,
schimmernd erglänzet
Blüthenschnee!
Grünend umkränzet
Wälder und Höh,
schimmernd erglänzet
Blüthenschnee.

So dränget sich alles zum bräutlichen Licht,
es schwellen die Keime, die Knospe bricht,

3. Jarná túžba

Šepkajúce vánky
jemne vanúce,
kvetinové vône
dýchajúc plne! ...

Ako príjemne ma na privítanie ovaniete!
Ako ste sa pulzujúcemu srdcu zapáčili,
chce vás nasledovať vzdušnou dráhou, ...

Kam? Kam?

Potôčky rezké
zurčiac sa
valiace dolu
striebristo do údolia. ...

Plávajúca vlna, tam sa rúti!
hlboko sa v nej zrkadlia nebo a lúky,
kam ma ťaháš túžobne žiadavý zmysel, ...

Dolu? Dolu?

Zdraviaceho slnka
roztopašné zlato,
dúfajúcu rozkoš
prinášaš počestne,
zdraviaceho slnka
roztopašné zlato,

dúfajúcu rozkoš
prinášaš počestne.
Ako ma teší tvoj blažene zdraviaci obraz!
Usmieva sa na tmavomodrom nebi tak jemne,
a oko mi naplnilo slzami, ...

Prečo? Prečo?

Zeľňou ovité
lesy a výšiny,
trblietavý lesklý
kvetinový sneh! ...

Tak sa všetko tlačí k svadobnému svetlu,
pučia klíčky, praská puk,
našli čo ich rozpuklo, ...

Sie haben gefunden was ihnen gebricht,
sie haben gefunden was ihnen gebricht.
Und du? und du?

Rastloses Sehnen,
wünschendes Herz,
immer nur Thränen,
Klage und Schmerz?

Rastloses Sehnen,
wünschendes Herz,
immer nur Thränen,
Klage und Schmerz?

Auch ich bin mir schwellender Triebe bewusst,
Wer stillt mir endlich die drängende Lust?
Nur du befreyst den Lenz in der Brust,
nur du befreyst den Lenz in der Brust,
nur du – nur du!

A ty? A ty?

Nepokojná túžba,
žiadostivé srdce,
vždy len slzy,
žiaľ a bolesť? ...

Aj ja som si vedomý napučaných výhonkov,
kto konečne ukojí moju neodbytnú chuť?
Len ty vieš prebudiť jar v hrudi, ...

len ty – len ty

4. Ständchen

Leise flehen meine Lieder
durch die Nacht zu dir,
in den stillen Hain hernieder,
Liebchen, komm zu mir.

Flüsternd schlanke Wipfel rauschen
in des Mondes Licht,
in des Mondes Licht,
des Verräthers feindlich Lauschen
fürchte, Holde, nicht,
fürchte, Holde, nicht.

Hörst die Nachtigallen schlagen?
ach sie flehen dich,
mit der Töne süßen Klagen
flehen sie für mich.

Sie verstehn des Busens Sehnen,
kennen Liebesschmerz,
kennen Liebesschmerz,
rühren mit den Silbertönen
jedes weiche Herz,
jedes weiche Herz.

Lass auch dir die Brust bewegen,
Liebchen, höre mich,
Bebend harr' ich dir entgegen,
komm, beglücke mich!
komm, beglücke mich –
beglücke mich.

4. Dostaveničko

Ticho plynú moje piesne
nocou k tebe,
do tichého hája
príd' milá ku mne.

Šepotajúc šumia štíhle vrcholky
vo svetle mesiaca, ...

nepriateľsky zradcu čujú
neboj sa, vznešená, ...

Počuješ spievať sláviky?
Ako ťa prosia,
tónmi sladkých žalôb
za mňa sa modlia.

Rozumejú túžbam prs
poznajú bolesť z lásky, ...

dojmú striebřistými tónmi
každé mäkké srdce, ...

Nechaj si aj ty hrud' pohnúť,
Milá, počuj ma,
Trasúc sa ťa očakávam,
Pod' ma obšťasniť! ...

5. Aufenthalt

Rauschender Strom,
brausender Wald,
starrender Fels,
mein Aufenthalt,
rauschender Strom,
brausender Wald,
starrender Fels,
mein Aufenthalt.

Wie sich die Welle
an Welle reiht,
fliessen die Thränen
mir ewig erneut,
fliessen die Thränen
mir ewig erneut,
fliessen die Thränen
mir ewig erneut.

Hoch in den Kronen
wogend sichs regt,
So unaufhörlich
mein Herze schlägt,
hoch in den Kronen
wogend sichs regt,
So unaufhörlich
mein Herze schlägt.

Und wie des Felsen
uraltes Erz
ewig derselbe
bleibet mein Schmerz,
ewig derselbe
bleibet bleibet mein Schmerz,
ewig derselbe
bleibet mein Schmerz.

Rauschender Strom,
brausender Wald,
starrender Fels
mein Aufenthalt,
rauschender Strom,
brausender Wald,
starrender Fels,
rauschender Strom,
brausender Wald,
mein Aufenthalt,

5. Pobyť

Hučiaci prúd,
revúci les,
pevné bralo,
môj pobyť, ...

Ako sa vlna
za vlnou valí,
tečú slzy
mi večne znova, ...

Vysoko v korunách
vlniac sa chveje,
tak vytrvalo
moje srdce bije, ...

A ako brala
prastará ruda
večne taká istá
zostáva moja bolesť, ...

Hučiaci prúd,
revúci les,
pevné bralo,
môj pobyť, ...

6. In der Ferne

Wehe dem fliehenden
Welt hinaus Ziehenden!
Fremde Durchmessenden,
Heimath Vergessenden,
Mutterhaus Hassenden,
Freunde Verlassenden
folget kein Segen, ach,
auf ihren Wegen nach,
auf ihren Wegen nach!

Herze! das sehrende,
Auge, das thränende,
Sehnsucht nie endende,
Heimwärts sich wendende,
Busen der wallende,
Klage, verhallende,
Abendstern blinkender,
hoffnungslos sinkender
hoffnungslos sinkender –

Lüfte, ihr säuselnden,
Wellen sanft kräuselnden,
Sonnenstrahl, eilender
nirgend verweilender:
dies mir mit Schmerz, ach!
dies treue Herze brach,
grüsst von der Fliehenden,
Welt hinaus Ziehenden,
Welt hinaus Ziehenden.
Lüfte, ihr säuselnden,
Wellen sanft kräuselnden,
Sonnenstrahl, eilender
nirgend verweilender:
Die mir mit Schmerz ach,
dies treue Herze brach,
grüsst von der Fliehenden,
Welt hinaus Ziehenden,
Welt hinaus Ziehenden.

6. V diali

Beda utekajúcemu
do sveta tiahnućemu!
Cudzinu merajúcemu,
domovinu zabúdajúcemu,
matkin dom nenávidiacemu,
priateľov opúšťajúcemu,
nestretne ho požehnanie, ach,
na jej cestách, ...

Srdce túžiace,
oko slziace,
Túžba nikdy nekončiaci,
domov sa obracajúca,
hrud' vzdúvajúca,
žaloba doznievajúca,
Večernica blikajúca,
beznádejne klesajúca ...

Vánky šepkajúce,
vlny jemne čeriaci,
slniečny luč, náhliaci
nikde nezostávajúci:
toto mi bolesťou, ach!
toto verné srdce zlomilo,
pozdrav od utekajúceho,
do sveta tiahnuceho, ..

Vánky šepkajúce,
vlny jemne čeriaci, ...

7. Abschied

Ade! du muntre, du fröhliche Stadt, Ade!
Schon scharret mein Rösslein mit lustigen Fuss,
jetzt nimm meinen letzten, den scheidenden Gruss,
du hast mich wohl niemals noch traurig gesehn,
so kann es auch jetzt nicht beym Abschied geschehn.
so kann es auch jetzt nicht beym Abschied geschehn.
Ade! du muntre, du fröhliche Stadt, Ade!

Ade! ihr Bäume, ihr Gärten so grün, Ade!
Nun reit' ich am silbernen Strome entlang,
weit schallend ertönet mein Abschiedsgesang,
nie habt ihr ein trauriges Lied gehört,
so wird euch auch keines beym Scheiden bescheert,
so wird euch auch keines beym Scheiden bescheert,
Ade! Ihr Bäume, ihr Gärten so grün, Ade!

Ade! ihr freundlichen Mägdlein dort, Ade!
Was schaut Ihr aus Blumen umduftetem Haus
mit schelmischen, lockenden Blicken heraus!
Wie sonst, so grüss ich und schaue mich um,
doch nimmer wend' ich mein Rösselein um,
doch nimmer wend' ich mein Rösselein um,
Ade! ihr freundlichen Mägdlein dort, Ade!

Ade! Liebe Sonne, so gehst du zur Ruh! Ade!
Nun schimmert der blinkenden Sterne Gold,
wie bin ich euch Sternlein am Himmel so hold,
durchziehn wir die Welt wir auch weit und breit,
ihr gebt überall uns das treue Geleit,
ihr gebt überall uns das treue Geleit,
Ade! Liebe Sonne, so gehst du zur Ruh! Ade!

Ade! du schimmerndes Fensterlein hell, Ade!
Du glänzest so traulich mit dämmerndem Schein,
und ladest so freundlich ins Hüttchen uns ein.
Vorüber, ach, ritt ich so manches mahl,
und wär es denn heute zum letzten mahl
und wär es denn heute zum letzten mahl,
Ade! du schimmerndes Fensterlein hell, Ade!

Ade! Ihr Sterne, verhüllet Euch grau! Ade!
des Fensterlein trübes verschimmerndes Licht
ersetzt ihr unzähligen Sterne mir nicht;
Darf ich hier nicht weilen, muss hier vorbei,
was hilft es, folgt ihr mir noch so treu,
darf ich hier nicht weilen, muss hier vorbei,
was hilft es, folgt ihr mir noch so treu?
Ade! Ihr Sterne verhüllet Euch grau, Ade!

7. Rozlúčka

Zbohom, ty rušné, ty radostné mesto, zbohom!
Už hrabe môj koník veselým kopýtkom,
vezmi môj posledný pozdrav na rozlúčku,
azda si ma nikdy nevidelo smutného,
tak ani teraz pri rozlúčke nie. ...

Zbohom, ty rušné, ty radostné mesto, zbohom!

Zbohom vy stromy, vy záhrady zelené, zbohom!
Teraz cválam popri striebornom prúde,
do ďaleka sa rozlieha môj spev na rozlúčku,
nikdy ste nezačuli smutnú pieseň,
tak ani teraz pri lúčení nie, ...

Zbohom vy stromy, vy záhrady zelené, zbohom!

Zbohom vy priateľské dievčence tam, zbohom!
Hľadíte z domu, čo vonia po kvetoch
potmehútskymi, vábivými očami!
Ako vždy, zdravím a obzerám sa,
no konička už neobrátim, ...

Zbohom vy priateľské dievčence tam, zbohom!

Zbohom, milé slnko, ideš odpočívať, zbohom!
Už prebleskuje mihotavé zlato hviezd,
ako som vám hviezdám na nebi verný,
budeme tiahnuť šírym svetom v diaľ,
všade ste verným sprievodom, ...

Zbohom, milé slnko, ideš odpočívať, zbohom!

Zbohom, ty trblietavý oblôčik, zbohom!
Žiariš tak dôverne súmráčnym leskom,
a pozývaš tak priateľsky do chalúčky.
Cválal som okolo toľkokrát,
a dnes by to bolo poslednýkrát ...

Zbohom, ty trblietavý oblôčik, zbohom!

Zbohom, vy hviezdy, hal'te sa do šede, zbohom!
oblôčika kalý lesknúci sa svit
mi vy nespočetné hviezdy neviete nahradiť;
Nemôžem sa tu zastaviť, musím prejsť okolo,
nepomôže, že ma nasledujete tak verne, ...

Zbohom, vy hviezdy, hal'te sa do šede, zbohom!

8. Das Fischermädchen

Du schönes Fischermädchen,
treibe den Kahn ans Land,
Komm zu mir und setze dich nieder,
wir kosen Hand in Hand,
komm zu mir und setze dich nieder,
wir kosen Hand in Hand,
wir kosen Hand in Hand.

Leg' an mein Herz dein Köpfchen
und fürchte dich nicht zu sehr.
Vertraust du dich doch sorglos
täglich dem wilden Meer,
vertraust du dich doch sorglos
täglich dem wilden Meer.

Mein Herz gleicht ganz dem Meere,
hat Sturm und Ebb' und Fluth,
und manche schöne Perle
in seiner Tiefe ruht,
und manche schöne Perle
in seiner Tiefe ruht,
in seiner Tiefe ruht.

9. Die Stadt

Am fernen Horizonte
erscheint, wie ein Nebelbild,
die Stadt mit ihren Thürmen,
in Abenddämmerung gehüllt.

Ein feuchter Windzug kräuselt
die graue Wasserbahn,
mit traurigem Takte rudert
der Schiffer in meinem Kahn.

Die Sonne hebt sich noch einmahl
leuchtend vom Boden empor
und zeigt mir jene Stelle,
wo ich das Liebste verlor.

8. Rybárka

Ty krásna rybárka,
pohni tú bárku k brehu,
Príd' ku mne a posad' sa,
budeme sa láskať ruka v ruke,
príd' ku mne a posad' sa,
budeme sa láskať ruka v ruke,
budeme sa láskať ruka v ruke.

Polož si hlávku na moje srdce
a neboj sa priveľmi.
Veď sa tak bezstarostne oddávaš
denne divokému moru,
veď sa tak bezstarostne oddávaš
denne divokému moru.

Moje srdce je podobné moru,
má búrku, príliv i odliv,
a nejedna pekná perla
spočíva v jeho hĺbinách,
a nejedna pekná perla
spočíva v jeho hĺbinách,
spočíva v jeho hĺbinách.

9. Mesto

Na ďalekom horizonte
vyvstáva ako obraz z hmly,
mesto s jeho vežami,
zahalené do večerného súmraku.

Vlhký závan vetra čerí
šedú hladinu,
v smutnom takte vesluje
lodník v mojej bárke.

Slnko sa zdvihne ešte raz
svietiac zo dna nahor
a ukáže mi to miesto,
kde sa mi to najmilšie stratilo.

10. Am Meer

Das Meer erglänzte weit hinaus
im letzten Abendscheine,
wir sassen am einsamen Fischerhaus,
wir sassen stumm und alleine.

Der Nebel stieg, das Wasser schwoll,
die Möve flog hin und wieder;
Aus deinen Augen, liebevoll,
fielen die Thränen nieder.

Ich sah sie fallen auf deine Hand,
und bin aufs Knie gesunken;
ich hab' von deiner weissen Hand
die Thränen fortgetrunken.

Seit jener Stunde verzehrt sich mein Leib,
die Seele stirbt vor Sehnen;
mich hat das unglücksel'ge Weib
vergiftet mit ihren Thränen.

11. Der Doppelgänger

Still ist die Nacht, es ruhen die Gassen,
in diesem Hause wohnte mein Schatz,
sie hat schon längst die Stadt verlassen,
doch steht noch das Haus auf demselben Platz.

da steht auch ein Mensch, und starrt in die Höhe,
und ringt die Hände vor Schmerzensgewalt;
mir graust es, wenn ich sein Antlitz sehe,
der Mond zeigt mir meine eigne Gestalt.

Du Doppelgänger, du bleicher Geselle,
was äffst du nach mein Liebesleid,
das mich gequält auf dieser Stelle,
so manche Nacht, in alter Zeit?

12. Ihr Bild

Ich stand in dunkeln Träumen
und starrt ihr Bildniss an,
Und das geliebte Antlitz
heimlich zu leben begann.

Um ihre Lippen zog sich
ein Lächeln, wunderbar,
und wie von Wehmuthstränen
erglänzte ihr Augenpaar.

Auch meine Thränen flossen
mir von den Wangen herab –
und ach, ich kann es nicht glauben,
dass ich dich verloren hab.

10. Na mori

More sa roztrblietalo v diali
v poslednom večernom jase,
my sedeli sme pri osamelej rybárni
my sedeli sme mlčky a sami.

Hmla stúpila, voda sa vzdula,
čajka prelietla tam a späť;
z tvojich očí, tak milo,
slzy padali.

Videl som ich padať na tvoju ruku
a tak som pokľakol;
z tvojej bielej ruky
vypil som slzy.

Od tej hodiny moje telo trpí,
duša zmiera od túžby;
mňa tá nešťastná žena
otrávila jej slzami.

11. Dvojník

Pokojná je noc, ulice odpočívajú,
v tom dome býval môj poklad,
už dávno opustila mesto,
no dom stojí stále tam.

stojí tam aj nejaký človek a civie do výšav,
a vzpína ruky od bolesti;
zhrozím sa keď zbadám jeho tvár,
mesiac mi ukazuje moju vlastnú postavu.

Ty dvojník, ty bledý druh,
čo sa opičíš po mojom láskybôli,
ktorý ma na tom mieste mučil,
nejednu noc, za starých čias?

12. Jej obraz

Ja stál som v tmavých snoch
a civel som na jej obraz,
a tá milovaná podoba
potajme ožila.

Okolo jej pier tiahol sa
úsmev čarovný,
a akoby biednymi slzami
sa zaleskli jej oči.

Aj moje slzy stekali
mne po tvári –
a ach, neviem tomu uveriť,
že som ťa mohol stratiť.

13. Der Atlas

Ich unglücksel'ger Atlas,
ich unglücksel'ger Atlas! eine Welt,
die ganze Welt der Schmerzen muss ich tragen,
die ganze Welt muss ich tragen,
Ich trage Unerträgliches, und brechen
will mir das Herz im Leibe.

Du stolzes Herz, du hast es ja gewollt,
du wolltest glücklich seyn, unendlich glücklich,
oder unendlich elend, unendlich elend,
stolzes Herz,
und jetzo bist du elend,
Ich unglücksel'ger Atlas,
ich unglücksel'ger Atlas, eine Welt,
die ganze Welt der Schmerzen muss ich tragen,
die ganze Welt muss ich tragen.

Ludwig Rellstab

14. Lebensmut

Fröhlicher Lebensmut
Braust in dem raschen Blut;
Sprudelnd und silberhell
Rauschet der Lebensquell.
Doch eh' die Stunde flieht,
Ehe der Geist verglüht,
Schöpft aus der klaren Flut
Fröhlichen Lebensmut!

13. Atlas

Ja nešťastný Atlas,
ja nešťastný Atlas, celý svet,
celý svet bolestí musím niesť,
celý svet musím niesť,
nesiem neznesiteľné, a zlomiť
mi ide srdce v tele.

Ty pyšné srdce, ty si to predsa chcelo,
chcelo si byť šťastné, nekonečne šťastné,
alebo nekonečne úbohé, nekonečne úbohé,
pyšné srdce,
a teraz si úbohé.
Ja nešťastný Atlas,
ja nešťastný Atlas, celý svet,
celý svet bolestí musím niesť,
celý svet musím niesť.

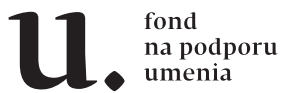
14. Odvaha žiť

Odvážna je radosť žiť
smelosť v srdci rozbúši;
ako prameň života zurčí,
vrie a jagavo hučí.
No skôr než hodina pomynie,
prv než duša zahynie,
nebojte sa z tohto prúdu piť
odvážnu radosť žiť!

Slovenská
národná
galéria

fond
na podporu
umenia

Projekt z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia